

HOŞAP KÖPRÜSÜ

Van-Hakkâri yolu üzerinde
XVII. yüzyılda yapılmış köprü.

Van ili sınırları içinde Hoşap Kalesi'nin eteğinde Hoşap suyu (Güzelsu) üzerindedir. Halen hizmet gören köprü, 1082 (1671) yılında Mahmûdî beylerinden Evliya Bey tarafından yaptırılmış olup onun adıyla da anılır.

Ortadaki büyük, yanlardakiler küçük üç sivri kemerli göze sahip olan köprü kesme taştan inşa edilmiştir ve 32 m. uzunluğunda, 5 m. genişliğindedir; tabliyesi toprak dolgulu stabilize yol şeklindedir. Yanlardaki kesme taş korkulukların başlardan 2 metrelik kısımları yıkılmış, üzerlerindeki yarım yuvarlak harpuşta lar ise onarımlar sırasında sökülmüştür. Köprü'nün menba tarafında ayakların önünde üçgen sel yaranlar ve bunların biraz yukarısında masif örgüye mukavemet vermek için yapılan, ancak daha sonraki bir dönemde taşlarla örülerek kapatılan birer sivri kemerli açıklık bulunmaktadır. Gözlerin ve bu açıklıkların kemerlerinde yeşil ve beyaz taşların alması k düzende kullanılmasıyla bir hareketlilik sağlanmıştır; mansab tarafındaki kemerler arasında da aynı tarz bir hareketlilik dikkat çeker. Büyük kemerin yanlarında, çevreleri süslenerek çerçeve içine alınmış köprü'nün bânisinin adını ve inşa tarihini veren Arapça, Farsça ve Türk-

çe'nin karışık biçimde kullanıldığı iki kitâbe vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

W. Bachmann, *Kirchen und Moscheen in Armenien und Kurdistan*, Leipzig 1913, s. 4-5; A. Cüzeyri Yazıcıoğlu, *Van'ın Tarihi Kitabeleri*, Ankara 1957, s. 5-7; Nazmi Sevgen, *Anadolu Kaleleri*, Ankara 1959, I, 137-146; Emel Atsız, *Van (Erciş, Gevaş, Hoşap) Türk Mimari Eserleri* (lisans tezi, 1969, İÜ Ed.Fak. Sanat Tarihi), s. 30-33; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 175-176; Gülgün Tunç, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978, s. 102-103; Mehmet Top, *Hoşap'taki Mahmudî Beyliği Mimarisi* (yüksek lisans tezi, 1993, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü); M. Orhan Bayrak, *Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu*, İstanbul 1994, s. 562; *Karayolları Bülteni*, sy. 110, Ankara 1959, s. 17-18.

SEMA DOĞAN

HOŞKADEM

(خوشقدم)

el-Melikü'z-Zâhir Ebû Saïd
Seyfuddîn en-Nâsırî el-Müeyyedî
(ö. 872/1467)

Memlûk sultanı
(1461-1467).

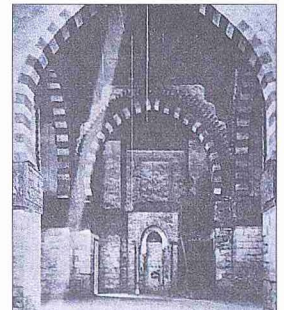
815 (1412) yılı civarında doğdu. Rum veya Arnavut asıllı olduğu rivayet edilir. Küçük yaşta el-Melikü'l-Müeyyed Seyfeddin Şeyh el-Mahmûdî tarafından köle olarak satın alındı. Seyfeddin'in ölümünden sonra oğlu Sultan Ahmed döneminde (1421) hasekiyyeye dahil edildi. Sultan el-Melikü'z-Zâhir Çakmak zamanında (1438-1453) emir-i aşere re'sûl nevbeti'n-nüvvâb, emir-i mie mukaddemü elf ve hâcibü'l-hüccâb oldu. Sultan el-Melikü'l-Eşref İnal devrinde ordu kumandanı olarak Karaman beyine karşı sefere çıktı (1456). Fakat onunla çarpışmaktan ziyade ülkesini tahrip etti; dört kaleyi ele geçirdi ve Lârende'yi yaktı. Daha sonra Malatya'yı kuşatmakta olan Uzun Hasan üzerine gönderildi. İnal'ın oğlu Sultan Ahmed Hoşkadem'i kendisine atabeg tayin ettiyse de (1461) Sultan Ahmed'den memnun olmayan el-Melikü'l-Eşref İnal'ın köleleri (Eşrefiye Memlûkleri) çok geçmeden onu tahttan indirdiler ve saltanata Dimaşk Valisi Cânim el-Eşref'i'yı getirmek istediler. Ancak Sultan el-Melikü'z-Zâhir Çakmak'ın köleleri (Zâhiriye Memlûkleri) Hoşkadem'i destekliyorlardı; Cânim henüz Kahire'ye ulaşmadan onu sultan ilân ettiler (19 Ramazan 865/28 Haziran 1461) ve Ahmed'i tevkif edip İskenderiye'ye gönderdiler. Kahire önlere gelen Cânim de Hoşkadem'in sultanlığını tanımak zorunda kaldı, ardından Dimaşk'a geri döndü. Burada da kendini güvence-

de hissetmeyince Akkoyunlu hükümdarının yanına gitti ve çok geçmeden de onun tarafından öldürüldü.

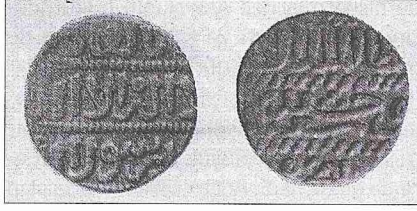
Hoşkadem'in saltanatı sırasında devletler arası münasebetlerde önemli bir gelişme olmadı. Büyük askerî faaliyetlere de girilmedi. Ancak Osmanlılar'la olan ilişkilerde büyük sıkıntı yaşandı. 1461 yılından itibaren Fâtih Sultan Mehmed'in doğuya açılma politikası Memlûk nüfuz alanını tehdiye başladı. Zira Memlûk sultanı Akkoyunlu, Karamanlı ve Dulkadirli beylerini himayesi altında görüyordu. Nitekim Trabzon'un fethini (1461) Uzun Hasan'a karşı bir hareket saydığı için şehrin fethedilmesi münasebetiyle Osmanlı padişahını tebrik etmemişti. 1463 yılında Memlûk sultanına gönderdiği mektupta Fâtih Sultan Mehmed, eskiden beri kullanılmakta olan "Sultân-ı Haremeyn babam" ifadesi yerine "Hâdim-i Haremeyn Mısır sultanı kardeşim" tarzında hitap ederek kendini onunla aynı seviyede görmüş, Kahire'ye giden Osmanlı elçisi de yer öpmemişti. Ayrıca Karamanoğlu İbrahim Bey'in ölümünden (1463) sonra oğulları arasında ortaya çıkan olaylar iki devlet arasındaki münasebetleri iyice bozmuştu. O sıralarda Osmanlı padişahının himayesindeki Dulkadirli Beyi Şehsuvar'ın Hoşkadem tarafından kendisine rakip çıkarılan kardeşi Şahbudak ile mücadelesi Memlûk-Osmanlı münasebetlerini gerginleştiren bir başka hadise oldu. Hoşkadem Halep nâibi Berdi Bey'i Şahbudak'a yardım etmekle görevlendirdi. Fakat Şehsuvar daha önce davranarak kardeşini mağlûp etti (Şâban 870/Nisan 1466). Bunun üzerine Berdi Bey Halep'e geri döndü. Hoşkadem bundan sonra Şamlu Türkmenleri ile savaştı Şehsuvar Bey'e karşı amcası Rüstem'i desteklediyse de yine sonuç alamadı ve Şehsuvar Bey duruma hâkim oldu.

Seleflerinin memlûklerini kontrol altına almayı başaran, ancak kendi memlûklerinin halka karşı taşkınlıklarını önleyemeyen Hoşkadem saltanatı boyunca bazı güçlü Arap kabileleriyle de uğraştı.

Hoşap Köprüsü ve kitâbesi – Van

Hoşkadem
Medresesi'nin
içinden
bir görünüşü –
Kahire /
Mısır

Hoşkadem devrine ait altın sikke (İstanbul Arkeoloji Müzesi, teşhir nr. 859)

1462-1465 yıllarında Buhayre'de Lebîd kabilesi üzerine beş sefer düzenledi. Hoşkadem'in son faaliyetleri, hacılar için hazırlanan erzakı yağmalayan Benî Ukbe kabilesi şeyhi Mübârek'e ve Yukarı Mısır'da Hewâre şeyhi Yûnus b. Ömer'e karşı kuvvet gönderilmesi teşkil eder.

10 Rebîülevvel 872 (9 Ekim 1467) tarihinde vefat eden Hoşkadem zeki ve sabırlı bir devlet adamı, aynı zamanda iyi bir savaşçı olup âlimleri himaye etmiştir. Diğer Memlûk sultanları gibi Hoşkadem de ticareti tekelinde tutmaya çalışmış, ancak koyduğu ağır vergiler hem şehir halkı hem de bedeviler arasında huzursuzluğa sebep olmuştur. Ayrıca hıristiyan ve yahudi aleyhtarı bir politika takip ederek idarî görevlerdeki birçok gayri müslimin görevine son vermiştir. Onun saltanat dönemi Mısır ve Suriye'nin sâkin devrelerinden birini teşkil eder.

BİBLİYOGRAFYA :

Fâtih Devrine Âit Münşeât Mecmuası (nşr. Necatî Lugal – Adnan Sadık Erzi), İstanbul 1956, s. 3-5, 41-42, 44, 66-68; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, III, 429, 510; Ebû Bekrî Tihriânî, *Kitâb-ı Diyârbekriyye* (nşr. Necatî Lugal – Faruk Sümer), Ankara 1962, tür.yer.; Âşikpaşazâde, *Târih*, s. 206, 208-210, 213; İbn İyâs, *Bedâ'î'u'z-zühûr*, II, 378-458; Hoca Sâdeddin, *Tâcû't-tevârih*, I, 497, 510-513; Ali Paşa Mübârek, *el-Hıttâ'ü't-tevfîkiyye*, Kahire 1969, I, 123-124; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 143, 189-190; Artuk, *İslâmî Sikkeler Kataloğu*, I, 275-276; J. W. King, *Historical Dictionary of Egypt*, London 1984, s. 388-389; Selâhattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyeti*, Ankara 1985, s. 332-338; Refet Yınanç, *Dulkadir Beyliği*, Ankara 1989, s. 59 vd.; İsmail Yiğit, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Memluklar*, İstanbul 1991, VII, 118-119; Şehabettin Tekindağ, "Fâtih Devrinde Osmanlı-Memlûkluk Münaşebetleri", *TD*, sy. 30 (1976), s. 77-79; a.m.f., "İnâl (Aynâl) al-Adîrud", *EP* (Fr.), III, 1228; M. Soberheim, "Hoşkadem", *İA*, V/1, s. 564-565; Halil İnalçık, "Mehmed II", a.e., VII, 523-524; P. M. Holt, "Khushkadam", *EP* (Fr.), V, 74-75.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

HOŞNÜVİS

(bk. HATTAT).

HOŞSES, Sadi

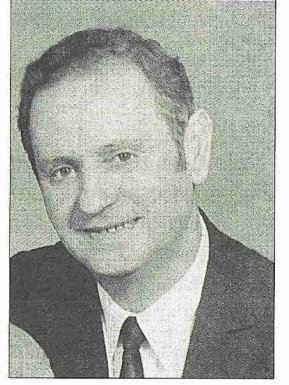
(1912-1994)

Türk müzikisi bestekârı
ve ses sanatçısı.

Babası Tâhir Mazhar Bey'in sulh ceza hâkimi olarak görev yaptığı Halep'te doğdu. Annesi Hayriye Hanım'dır. İki üç aylık iken ailesi İstanbul'a geldi. Altı ay sonra babası Tekirdağ'a tayin edildi. Tekirdağ, Antalya, Dinar ve Alanya Ağır Ceza Mahkemesi reisliklerinde bulunan babasının Alanya'da ölümünden sonra Sadi ailesiyle birlikte İstanbul'a döndü. Onun İstanbul'da doğduğu ve annesinin adının Hürriye olduğu şeklindeki bilgiler yanlıştır.

İlk tahsilini Kasımpaşa'daki Numune Mektebi'nde yapan Sadi, Amelî Hayat Lisan ve Ticaret Mektebi'ni bitirdikten sonra sekiz yıl kadar İstanbul Elektrik İdaresi'nde çalıştı. 1936 yılında İstanbul Radyosu'na ses sanatkârı olarak girdi. İki yıl sonra yeni açılan Ankara Radyosu'na geçti ve buradaki görevinden 1952'de istifa etti. Ankara ve İstanbul'da on yıl kadar ticaretle meşgul olup tekrar Ankara Radyosu'ndaki görevine döndü. Burada ses sanatçısı, uzman, şef yardımcısı, koro şefi olarak çalıştı. Ayrıca repertuar kurulu üyeliği, repertuar hocalığı gibi görevlerde bulunan Hoşses'in son görevi Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Müzik Dairesi Repertuar Kurulu üyeliğidir. Sadi Hoşses emekliye ayrıldığı 1982'den sonra İzmir'e yerleşti. Bir süre İzmir İhracatçıları Birliği'nde başbakanlık murâkibi olarak görev yaptı. Bostanlı'da açtığı dershanede Türk müzikisi ve ud dersleri verdi. 3 Temmuz 1994 tarihinde vefat etti ve Karşıyaka'da Soğukkuyu Mezarlığı'na defnedildi.

Sadi Hoşses kendi ifadesine göre ilk müzik zevkini anne ve babasından aldı. Çocukken babasıyla gittiği tekke ve camilerde dinlediği dinî eserler ve bir süre sonra mahalle camisinde okumaya başladığı ezanlar onun bu alandaki ilk tecrübeleri oldu. İstanbul Elektrik İdaresi'nde çalışırken Kasımpaşa'daki Küçük Piyâle Paşa Camii imamı Şeyh Mehmed Cemâleddin Efendi ile (Kasımpaşalı) tanışarak ondan müzik dersleri almaya başladı. Halit Lemî Atlı, Hâfız Kemal, Kemal Batanay, Muallim Kâzım Uz, Kemal Niyazi Seyhun ve Nuri Halil Poyraz'dan da istifade eden Sadi Hoşses'in müzik hayatında Kemânî

Sadi Hoşses

Reşad Erer'in önemli bir yeri vardır. Askerliğini yaptığı sırada bir cuma namazında okuduğu iç ezanı dinleyen Reşad Erer'in kendisine özel ders verebileceğini söylemesi üzerine onun yanında başladığı çalışmalarına hocasının vefatına kadar (1940) devam etmiş, İstanbul Radyosu'na da onun vassatasıyla girmişti.

İstanbul Radyosu'nda çalışırken Vecihe Daryal, Ankara Radyosu'na girdikten sonra Refik Fersan, Fâhire Fersan, Ruşen Ferit Kam, Mesut Cemil Tel gibi üstatların yanında müzik bilgilerini geliştirerek kendisini yetiştiren Sadi Hoşses ses sanatkârlığının yanı sıra koro yöneticiliği, hocalığı ve özellikle bestelediği şarkılarla tanınır. Okuyuşunda klasik icranın özellikleri yanında yumuşak ve lirik bir üslup hâkimdir. Espriyi ve hareketli kişiliğine rağmen bestelerindeki ilham kaynağının "ıstırap" olduğunu, beste yaparken melodilerin ona âdeta hüzün verdiğini ifade etmesi dikkat çekicidir. Eserlerini sessiz bir ortamda ve güneş batarken bestelediğini, rast, ferahfezâ ve kürdîli-hicazkâr makamlarını çok sevdiğini söyler.

Sadi Hoşses'in ilk eserinin, on yedi yaşında iken bestelediği güftesi de kendisine ait, "Elâ gözüm sana billâh can mı dayanır?" mısrayla başlayan rast şarkı olduğu kaydedilirse de kendi ifadesine göre ilk eseri, güftesini de kendisinin yazdığı, "Bağa girdim ay çıktı" mısrayla başlayan karcıgar şarkıdır. Nitekim onun izniyle Rahmi Kalaycıoğlu'nun 1960'ta yaptığı nota neşriyatında (bk. bibl.) bu şarkının beste tarihi 1938, sözü edilen rast şarkının beste tarihi ise 1941 olarak verilmiştir. Son eseri güftesi Yûnus Emre'ye ait olan, "Karlı dağları mı aştın?" mısrayla başlayan hicaz şarkısıdır. Eserlerinde klasik bestekârlık kaidelerine bağlı kalan Sadi Hoşses ilâhi ve şarkı formunda seksen civarında eser bestelemiştir. Elli bir adet şarkısı Türkiye Rad-